ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՑԻՑ

—

Հոկտեմբերի 26-ին

Ստոյգ աղբիւրներից չտապում եմ հաղորդել ձեզ, որ հանգուցեալ տիկին Կատարինէ Մ. Լազարեան իր մահից առաջ, կտակել է Լազարեան ճեմարանին 40,000 բուբլ, Ս. Պետերբուրգի հայոց եկեղեցուն 20.000 ր., Մոսկվայի հայոց եկեղեցուն 10.000 ր. Ցիշեալ կտակի գոյութեան և բովանդակութեան լուրը Լ. ճեմարանի տրդի հոգաբարձու իշխան Աբամելիք-Լազարեանցը գրաւոր կերպով յայտնեց հոկտեմբերի 23-ին Լազարեան ճեմարանի նոր վերատեսուչ Գ. Փանանեանցին։ Այսպէս, ուրեմն, ճեմարանիս մէջ ուսում և կրթութիւն ստացող 28 թոշակաւորների թիւը այսուհետև ևս առաւել պիտի բազմանայ պերճ և անմահ Լազարեանց վերջին շառաւղի առաքինութեան և ողորմածութեան շնորհիւ։

Երանի թէ մեր միւս հարուստ մեծատուններն էլ, հետևելով Լազարեանց առատաձեռնութեան, նոյնօրինակ նուիրատուութեամբ մի մի կենդանի կոթող կանգնէին իրանց յիշատակին։

Զլանալ ներկայ ժամանակս նուիրելու իր լուման ազգային կրթութեան գանձարանին, նշանակում է օտարանալ ազգութիւնից. մասք կոյրը և թուլահաւատը միայն կարող է չը ճանաչել այն ընդհանուր ոգեորութիւնը, որ օր աւուր նշմարվում է ռուսիայի ազգայնոց մէջ կրթութեան գործի վերաբերութեամբ։ Եթէ մեր ազգը իր նիւթական սուղ միջոցներով կարողանում է հարիւրաւոր ծխական ուսումնարաններ պահպանել և լուսաւորութիւն ծաւալել իր զաւակների մէջ, որչափ ևս նա աւելի կանէր, եթէ միայն հարուստները, վերջապէս, հաւատ ընծայէին նրա անկեղծ ձգտումներին և առատօրէն օգնութեան ձեռք կարկառէին նրան։ Համարձակ կարող ենք ասել, որ ազգային կրթութեան նուիրական գործին մասնակից է մեր ժողովրդեան ամենայն դասակարգը, բացի, գրաբաղդաբար, հարուստներից. խօսքս ընդհանրութեան վրա է և ոչ բացառութեան. մի ծաղիկ գարուն չի բերի։ Բայց ուրանալ միանգամայն հարուստների առատաձեռնութիւնը մենք իրաւունք չունենք. ահա ապացոյցը. երբ լուր տարածվեցաւ կովկասեան համալսարանի հիմնարկութեան մասին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան օրինակից գրված մեր մի քանի մտերիմ անձինք մեծամեծ գումարներ սկսեցին նուիրել այդ գործին։

Արդ, որովհետև կովկասեան համալսարանի գործը չափազանց երկբայելի է գեռ ևս, լաւ չէր լինի արդեօք, որ հայ նուիրատուները իրանց ժողոված գումարներին մի այլ գործադրութիւն տային։ Ի նկատի պէտք է ունենալ, որ մեր ծխական ուսումնարաններ ժողովրդեան մէջ տարրական ուսում են ծաւալում. Լազարեան ճեմարանը, Ներսիսեան դպրոցը և մինչև անգամ Գէորգեան ճեմարանն էլ ռուսաց գիմնազիաների ուսում ու կրթութիւնն են մատակարարում մեր պատանիների համար. իսկ մեր քաղաքների մէջ ամենաազքատն էլ նա լինի։

Շամախում ամեն մի արհեստ, որի կատարելագործվելուց մեծ կախում ունի նրա բնակիչների դրութիւնը, յետին աստիճան ոգորմելութեան մէջ է գտնվում. կոչկակարը օրինակ պատրաստում է իր կոշիկները այնպէս, ինչպէս պատրաստում էին նրա նախնիքը դարերից առաջ, առանց մի նորոգութեան։ Թէ որ կամենում էք Շամախու ամենալաւ կոշկակարի կարած կոշիկների վրա մի գաղափար կազմել, երևակայեցէք ձեզ մի եզան կճղակ, միայն թէ մեծութեամբ իւրաքանչիւր հասակի ոտի չափով. նրա յետքի կողմից կէս վերշոկի փայտի կտոր կաշիների մէջ կարած և բեռներով ամրացրած, որը բաղկացնում է մաշիկի կրունկը։ Մի այդպիսի հրէշաւոր ոտնամանը հագած մանգալը կատարեալ չարչարանք է։ Մեր դպրոցների երեխաները մեր կոշկակարներից կարած մաշիկների վրա չը կարողանալով շատ անգամ իրանց հաստակչռութիւնը պահելու, վայր են գլորվում, քիթը ու պառանգը արիւնաչաղախ անում, իսկ ցեխ ժամանակին չը կարողանալով դուրս քաշել տղմի միջից իրանց կճղակները, անճարացած վեր են առնում նրանց իրանց ձեռները և բորիկ ոտով տուն գառնում։ Դեռ չեմ խօսում կոշիկների անչափութեան մասին ուսումնարանին վերաբերեալ. մի ուրիշ անգամ կաշխատեմ դարձնել պատուելի ծնողների ուշը իրանց ուսում առնող զաւակների ոտնամանների վրա, որի չափաւորութիւնից մեծ կախում ունի նրանց առողջութիւնը։ Վերոյիշեալ անչափութիւնը շամախեցի կոշկակարը ամեն օր տեսնում է և զարմանալ նա գլուխը ցած գցած, մէջքը կռացած, շարունակում է կարել իր կճղակները։

Եւ այստեղ փոքր ի շատէ նկարագրեցի Շամախու արհեստներից մէկը. բայց միւսներն ևս մի և նոյն աննախանձելի դրութեան մէջ կը տեսնես, այնպէս որ արհեստները նոր սերունդի աչքին այժմեան արհեստաւորների շնորհիւ այնքան զզուելի են դարձել, որ նա աւելի յաժար է ամենական վեց կամ ութ մանէթով գրագիր դառնալ, կամ թէ երկար տարիներով մի առևտրականի մօտ ձրիաբար ծառայել, որ նրանցից ստորի ճարպիկութեամբ և հնարագիտութեամբ փող վաստակելը. քան թէ այժմեան ազքատ և ոգորմելի արհեստաւորներից մինը դառնալ։ Քանի որ շամախեցիները կը շարունակեն արհամարհանքով նայել անտեսականութեան և արհեստների վրա և իրանց փտած ապրանքների վրայից ճանճ փախցնելով օրերը մթնացնել, մի ժամանակ աչք են բացելու և տեսնելու են որ մի Ղօբէլ կամ այլ օտարազգի Բագու-Թիֆլիսեան երկաթուղու մօտ, շամախու և Դեօգչայի գաւառներում արդունական ամենապտղաբեր հողերից հազարաւոր դեսեատիններ վեր առած՝ կը բաց անեն մի օրինակելի ֆէրմա, նոր սիստեմայով կը սկսի պարապել երկրագործութեամբ և անտեսականութեամբ, բոլոր երկրի հարստութիւնը կլանելով. այն ժամանակ խեղճ շամախեցիները իրանց խոր քնից արթնացած, կամայ ակամայ պիտի մտնեն ստարազգու ծառայութեան մէջ. կամ լաւ է ասել նրա մշակներ դառնան։ Ուստի եթէ շամախեցիք կամենում են դացնալ երջանիկ օրեր տեսնել իրանց հայրենի հողի վրա, մի օրինութիւն և անմահ յիշատակ թողել նոր սերունդի համար, ապա նրանք պիտի մի առանձին ուշադրութիւն դարձնեն, ինչպէս վերը յիշեցի, անտեսականութեան և արհեստների վրա։ Սրա համար հարկաւոր է նախ և առաջ մի տընտեսական ընկերութիւն կազմել ակցիայով, իւրաքանչիւր ակցիան 25 մանէթ, այնպէս որ գիւղականներն ևս կարողանան մասնակից լինել այդ ընկերութեան, և ապա տէրութենից երկար ժամանակ Բագու-Թիֆլիսեան երկաթուղու մօտ ամենայարմար և արդիւնաբեր հող խնդրել, սկսել նոր սիստեմայով հողագործութեամբ և այգեպանութեամբ պարապել, հրաւիրելով ի հարկէ գիւղատնտեսականութեան մէջ մի փորձառու հմուտ և հաւատարիմ անձ (агрономъ). իսկ քաղաքային հողերից ամեն մի շամախեցուն, որ կամենում է անտեսականութեամբ պարապել, իր կարդով այնքան հող տալ, որքան նա կարող է մշակել։

Ինչ որ վերաբերում է արհեստների ծաղկեցնելուն, սրա համար ի հարկէ անուշադիր չի մնայ նոյն ինքն ընկերութիւնը իր ժամանակին։ Մի և նոյն ժամանակ հարկաւոր է հեռանել շամախու արդունական ուսումնարանի մօտ բանալու մի գիւղատնտեսական վարժարան, ուր մի որդիքը գործնական կերպով ուսանէին հողագործութիւն, այգեգործութիւն և շերամապահութիւն, որ էլ մենք օտարի օգնութեան կարիք չը մնանք, այլ մեր որդիքը լինեն մեր ընկերութեան գեկավարները։ Մինչև երբ պիտի արդեօք չը հասկանանք մեր օգուտը և մինչև երբ պիտի բնութեան հարստութեան մէջ քաղցած և ծարաւ մեռնենք։ Ցաւս ունեմ, որ այդ իմ խոնարհ առաջարկութիւնը չի մնայ իմ պատուելի համաքաղաքացիների համար ձայն բարբառոյ յանապատի, այլ թէ նրանք կաշխատեն իրագործել նրան, որից կախված է ոչ թէ միայն շամախեցիների, այլ և բոլոր չրջակայ գիւղացիների բարեկեցութիւնը։ Որքան չուտ, այնքան լաւ։

Լ. Փիրբուդաղեանց

ՆԵՐԿԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ստացանք Թիֆլիսեան Հանդարտութեանցից 8 բուբլ «Մուրճեալ դ'Օրիան» լրագրի բաժանորդագին։ Ամաջվայ 648 բուբլ 53 կոպէկ բաժանորդական գումարի հետ, կազմի 656 բուբլ. 53 կոպէկ։

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Կամսար Տէր-Պաւթեանցի հեղինակած «Русское Слово» նոր զաւազիրքը ռուսերէն լեզուի։ Դա հինգերորդ տպագրութիւնն է և տպված է Ք. Մարտիրոսեանի տպարանում, Թիֆլիսում, ներկայ 1881 թիւին։ Գինը 45 կոպէկ։

—

Ստացանք պ. Սարգիս Տէր-Մէլիքսեդեկեանի ձեռքով 30 բուբլ պ. Փիրքաճեանին հասցնելու Մեծ-Ղարաքլիսի հայոց դպրոցի հոգաբարձութիւնից, որ գումարից 20 բուբլ Անիի աւերակների ժողովածուի գինը, իսկ 10 բուբլ այդ պատկերների համար մի սաէրէօսկօպ առնելու նպատակով։ Կը հասցնենք փոդն էլ, նամակն էլ պ. Փիրքաճեանին։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Երկար դեղեցիկ օրերից յետոյ ամսոյս 24-ին ձիւն եկաւ և տևեց երկու օր։ Զիւնին հետևեցին անձրևները և ցուրտ օրերը։ Առաջին հարկաւորութեան մթերքները հետևեալ գներն ունեն. ալիւրի պուդը արժէ 1 ր. 40 կ., մսի ֆունտը 8 կ., իւղը 50 կ., պանիրը 22 կ., սոխի պուդը 30 կ., կաղամբը 40 կ., մի հաւ 40 կ., վառելիքը 15 կ., երեք ձու 5 կ., միջակ գինիի թունգին 60 կ., իսկ մրգեղէնները աւելի էժան են, այնպէս որ պուդը ծախվում է 40 կոպէկով։ Այս տարի ամեն քանի էժանութիւն կայ, միայն գինին թանգ է, որովհետև կարկուտը մեծ վնաս տուեց հազարի այգիներին։»

—

Մեզ գրում են ՋԻԲՐԱՑԵԼԻՑ որ ահա երրորդ տարին է, որ Հատրուտ գիւղը կանոնաւոր հոգեւոր ուսումնարան ունի, որ շուչեցի Համազասպ քահանայ Տէր-Աւետիքեանի յորդորմամբ է ըստեղծ առել։ Ուսումնարանի տեսուչ պ. Յովհաննէս Տէր-Գրիգորեան ևս ոչ սակաւ աշխատեց նորաբաց ուսումնարանի համար։ Առաջին, երկրորդ և երրորդ տարին ուսուցչի ռոճիկը եղել է տարեկան 500 բուբլ։ Թղթակիցը ցաւ է յայտնում որ վարժապետները, որոնք ստանում են այդքան ռոճիկ, խնայում են մի 10 բուբլ տարեկան «Մշակ» լրագիրը բերել տալու համար։ Գանէ ձեռքից ձեռք առնելով լրագրի համարները գիւղի միւս գրագէտներն էլ, մանաւանդ վաճառականները, կը կարդային, փոխանակ հազար ու մէկ հայհոյանքներով, անօգուտ թղթախաղով և նարդի խաղալով ժամանակ անցնելու։ Գիւղի աշակերտների թիւը, ինչպէս ասում է թղթակիցը, 50-ից չէ աւելանում։

—

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Կենտրոնական վարժարանը Վանի մէջ խնդրում է հայ հեղինակներից և թարգմանիչներից, որ շնորհ առնեն իրանց հրատարակածներից գոնէ մի օրինակ նուիրեն վասպուրականի կենտրոնական վարժարանի գրադարանին, յանձնելով այդ գրքերը Թիֆլիսի կենտրոնական գրավաճառանոցը, պ. Նիկողայոս Տէր-Ղևոնդեանցին։»

—

Ինչպէս մեզ հաղորդում են ԿԱՂՋՈՒԱՆԻՑ գեր. Գրիգորիս եպիսկոպոսը այցելելով իր վիճակը ամենայն տեղ, մեծ ջանք է գործ դնում բաց անել հայոց ծխական դպրոցները և որոշել նրանց նիւթական աղբիւրները։ Այդ նորաբաց դպրոցներից գլխաւորն է Կաղզուանի դպրոցը, որին չորս ամսվայ ընթացքում առաջնորդը երեք անգամ այցելեց, իւրաքանչիւր անգամ տասն օրվայ չափ մնալով քաղաքում, ցոյց տալով ժողովրդին թէ ինչպէս պէտք է կառավարվի դպրոցը։ Եպիսկոպոսը ընտրեց նոր պատգամաւորներ, երեցփոխաններ և հոգաբարձուներ տեղիս երկսեռ դպրոցների համար։ Գրիգորիս եպիսկոպոս Ազուանեանին մեծ եռանդով աջակցում են իր գործունէութեան մէջ տեղիս անուանի մարդիկ և օտարականները։»

—

Ստացանք Պարսկաստանի Սալմաստ քաղաքից, պ. Խոսրով Արզումանեանից 4 բուբլ բաժանորդագին «Մուրճեալ դ'Օրիան» լրագրի։ Ամաջվայ 656 ր. 53 կոպէկ գումարի հետ կազմի 660 ր. 53 կոպէկ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—

Մինչև որ ընտրութիւնները պատրաստվում էին, պահպանողական կուսակցութիւնը ամեն միջոց էր գործ դնում, որպէս զի գրգռի ժողովուրդը առաջադէմների դէմ։ Եւ որովհետև հրէաները Գերմանիայում մեծ մասամբ պատկանում են առաջադէմ կամ առաջադէմ կուսակցութեանը, իշխան Բիսմարկ յարուցեց հակահրէական շարժում։ Որպէս պարզուեց այդ հակահրէական հրէշաւոր շարժման պահպանողական, կամ աւելի լաւ է ասել յետադէմ կուսակցութիւնը առաջ բերեց պալատական քարոզիչ Շտէօկկէրին, որ քարոզում էր այն միտքը թէ քրիստոնեայ Գերմանիան պէտք է մաքրվի հակաքրիստոնէական տարրից, հրէաներից։

Յետադէմ կուսակցութեան նպատակն էր սահմանափակել գերմանական հրէաների քաղաքական և հասարակական իրաւունքները, կարծես թէ նրանք նոյնպէս Գերմանիայի քաղաքացիներ չեն իրանց հայրենիքի միւս համաքաղաքացիներին հաւասար։ Իրանց հաւատը ասելի պրոգրէսիստներին, առաջադիմականներին յայտնելու համար, յետադէմները ընտրութիւնների մէջ դուրս բերեցին այնպիսի կանդիդատներին, ինչպէս Կարդորֆի, կոմս Մոլտկէ, կոմս Բիսմարկի, բայխսկանցլերի որդին, և վերջապէս Շտէօկկէր, որի կանդիդատութեանը դէմ դրեցին առաջադէմ կուսակցութեան այնպիսի մի նշանաւոր մարդու ինչպէս պրոֆէսոր Բուդոլֆ Վիրխովն է։

Եւ ահա ընտրութիւնների մէջ ոչ Շտէօկկէր, ոչ Բիսմարկի որդին, ոչ երբեկի Մոլտկէ, ոչ Կարդորֆ ընտրվեցան,—այլ ընտրվեցան նրանց տեղ առաջադէմները։ Եւ նոյն մարդուն, Շտէօկկէրին, որին առաջ էր տարել ամեն ջանքերով պահպանողական կուսակցութիւնը, հէնց որ նա սեղմեց երկսեռ դպրոցների համար։ Գրիգորիս եպիսկոպոս Ազուանեանին մեծ եռանդով աջակցում են իր գործունէութեան մէջ տեղիս անուանի մարդիկ և օտարականները։»

—

Ստացանք Պարսկաստանի Սալմաստ քաղաքից, պ. Խոսրով Արզումանեանից 4 բուբլ բաժանորդագին «Մուրճեալ դ'Օրիան» լրագրի։ Ամաջվայ 656 ր. 53 կոպէկ գումարի հետ կազմի 660 ր. 53 կոպէկ։